

УДК 378.14.015.62:355/359

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-1-30>**Василь БІЛОШИЦЬКИЙ,**
orcid.org/0000-0001-6083-2579

ад'юнкт

Навчально-наукового інституту фізичної культури

та спортивно-оздоровчих технологій

Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

(Київ, Україна) *belv10@ukr.net*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті проаналізовано та узагальнено наукові підходи до формування лідерської компетентності майбутніх фахівців.

Проаналізовано поняття «лідер», «компетентність», «лідерська компетентність», «лідерська компетентність майбутніх фахівців», а також з'ясовано сучасний стан їх обґрунтованості.

Встановлено, що військовий лідер має володіти різноманітними як суб'єктивними, так і професійно важливими якостями – професійною суб'єктивністю, витривалістю, сміливістю, рішучістю, впевненістю, дисциплінованістю (особливо в бойових умовах), а також відповідальністю за своїх підлеглих.

Досліджено, щоб бути компетентним офіцером – фахівцем фізичної підготовки і спорту недостатньо фундаментальної теоретичної і практичної підготовленості, необхідно бути активною і творчою постаттю – суб'єктом військово-професійної діяльності, професійно і психологічно готовим та здатним застосовувати набуті знання, сформовані навички та вміння у військовій сфері та у сфері фізичної культури і спорту.

Доведено, що лідерська компетентність майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту представляє собою інтегровану складову його професійної компетентності, яка поєднує в собі цінності та мотивацію лідерської поведінки та діяльності, лідерські якості як військового фахівця, його лідерську теоретичну та практичну підготовленість, здатність і готовність вирішувати професійні та фахові проблеми і завдання згідно зі посадовими обов'язками з актуалізацією набутих під час професійної підготовки лідерських знань, умінь, навичок та професійно важливих лідерських якостей.

З'ясовано, що, по-перше, однією із проблем, що стоять перед нашою державою, є цілеспрямоване формування лідерської компетентності кожного майбутнього фахівця, в тому числі й безпосередньо майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту; по-друге, наголошено, що проблема як у теоретичному, так і в методологічному аспектах не досить досліджена і потребує подальших наукових пошуків.

Ключові слова: лідер, лідерська компетентність, майбутній офіцер, професійна підготовка, спорт, фізична культура.

Vasil BILOSHYTSKYI,
orcid.org/0000-0001-6083-2579

Adjunct

Educational and Scientific Institute of Physics Culture and Sports

and Health Technologies of National University of Defense

of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskiy

(Kyiv, Ukraine) *belv10@ukr.net*

THE PROBLEM OF THE FORMATION OF LEADERSHIP COMPETENCE OF FUTURE COMMISSIONED OFFICERS – PHYSICAL CULTURE AND SPORTS SPECIALISTS

The article analyzes and summarizes scientific approaches of the formation of leadership competence of future specialists.

The concepts of “leader”, “competence”, “leadership competence”, “leadership competence of future specialists” were analyzed, and the current state of their validity was also clarified.

It has been established that a military leader must possess various subjective and professionally important qualities such as professional subjectivity, endurance, courage, determination, confidence, discipline (especially in combat conditions), as well as responsibility for his subordinates.

It has been studied that in order to be a competent commissioned officer – physical culture and sports specialist, fundamental theoretical and practical training is not enough. It is necessary to be an active and creative figure – a subject of military professional activity, professionally and psychologically ready and able to apply the acquired knowledge, formed skills and abilities in the military field and in the field of physical culture and sports.

It has been proved that the leadership competence of a future commissioned officer – physical culture and sports specialist is an integrated component of his/her professional competence. It combines the values and motivation of leadership behavior and activity, leadership qualities of military specialist, his/her leadership theoretical and practical preparation, ability and willingness to decide professional problems and tasks in accordance with his/her duties with updating of his/her leadership knowledge, abilities, skills and professionally important leadership qualities acquired during professional training.

It was found that, firstly, one of the problems facing our state is the purposeful formation of the leadership competence of each future specialist, including the future commissioned officers – physical culture and sports specialists; secondly, it is emphasized that the problem, both in theoretical and methodological aspects, has not been sufficiently investigated and requires further scientific researches.

Key words: leader, leadership competence, future commissioned officer, professional training, sport, physical culture.

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань створення умов для відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності України є розвиток Збройних Сил (далі – ЗС) України за стандартами НАТО та досягнення сумісності з їх ЗС. Сьогодні одним із актуальних проблемних питань сучасної військової освіти є підготовка висококваліфікованих офіцерських кадрів – компетентних фахівців із лідерськими якостями, які здатні виконувати бойове завдання із захисту держави, діяти спільно із підрозділами країн-членів НАТО. Для кожного військовослужбовця прояв лідерства у процесі захисту України – це головна місія і найважливіша проблема, яку він має актуалізувати як військовий професіонал. Офіцер-лідер у війні відіграє важливу роль – за ним його підлеглі мають йти в бій, його мають поважати та довіряти як командирю та лідеру бойової команди. Офіцер мусить мати авторитет і водночас бути харизматичним, вдумливим і з критичним практичним мисленням, який у ризикованих моментах бою візьме відповідальність за його результат на себе. Відповідно одним із основних завдань, що стоять перед державою, а, отже, й перед вищим військовим навчальним закладом (далі – ВВНЗ), є цілеспрямоване формування лідерської компетентності кожного майбутнього фахівця, який працює в системі «людина-людина», в тому числі й безпосередньо майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту (далі – майбутній офіцер).

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз та узагальнення проблеми лідерської компетентності майбутніх фахівців у сучасних наукових джерелах та обґрунтувати лідерську компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту.

Аналіз досліджень. Проблема лідерства є однією з найбільш важливих у різних галузях наукового пізнання та професійної діяльності фахівців. Одними з перших її почали досліджувати у сфері політики та військового мистецтва. Зокрема в античні часи предметом уваги істориків, філософів та ораторів було проблемне питання про

шляхи та засоби впливу на публіку. Так, Геродот, Плутарх залишили описи діянь військових діячів і виокремлювали такі їхні характеристики, як розум, волю, силу передбачення. Цих осіб вони ставили в центр історичних оповідань.

Далі, в епоху Середньовіччя, найвідомішими лідерами були представники церковної і військової сфери, а в добу Відродження та Нового часу – діячі політичної та наукової сфери. Філософи Нового часу Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спіноза, Г. Гегель, Ф. Ніцше, Ж. Блондель, К. Ясперс звертали увагу на роль визначних постатей в історії, на риси справжнього лідера, який відповідає потребам суспільства. Зокрема, Ф. Ніцше є автором волюнтаристської концепції лідерства, який вважав, що людство потребує «вищого» біологічного типу – людини-лідера – надлюдини, вольової та сильної постаті, яка б спиралася не на мораль, а на силу (Ложкін, Зубанова, 2001: 47).

Основи лідерології як науки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. розроблені й обґрунтовані в таких концепціях: теорії ситуаційного лідерства (К. Бланшар, В. Врум, Д. Вудворт, Г. Герт, Ф. Йеттон, П. Лоуренс, Е. Мартен, С. Мілз, Е. Фідлер, П. Херсі та ін.); теорії обміну і трансформаційного лідерства (Дж. Бернс, Дж. Грен, Г. Юкл та ін.); лідерстві-служінні (Р. Грінліф); теорії емоційного лідерства (Д. Гоулман); теорії опосередкованого лідерства (А. Шарп, Р. Фішер); теорія розподіленого лідерства (Д. Бредфорд, А. Коен та ін.); ціннісній теорії лідерства (С. Кучмарські, Т. Кучмарські).

Цікавими для нашого дослідження є праці О. Бойка, який розв'язав проблему формування лідерської компетентності у майбутніх військових фахівців (Бойко, 2021). Власне він науково обґрунтовує необхідність цілеспрямованого формування лідерської компетентності у майбутніх офіцерів.

Ягупов В. поняття «компетентність» щодо професійної підготовки офіцерів характеризує так: «якісний бік їх підготовки до військово-професійної діяльності. Основне призначення

освіти – створити мінімальні сприятливі оптимальні умови для отримання професії та фаху, відповідно формування військово-професійної компетентності військових фахівців, у т.ч. офіцерів (Ягупов, 2019: 328). В. Свистун компетентність військового фахівця визначає як новоутворення, яке у процесі формування і розвитку набуває внутрішньої визначеності й стає якістю фахівця, який у процесі оволодіння військово-професійною діяльністю стає суб'єктом цієї діяльності й в процесі виконання військово-професійних завдань набуває здатності ефективно виконувати професійні функції (Свистун, 2019: 157).

У контексті нашої наукової праці важливою є дослідження проблеми формування й розвитку складових професійної компетентності військових фахівців (фахова – Д. Погребняк, О. Тракалюк, управлінська – Т. Мацевко, Р. Шостак, В. Шемчук, методична – Л. Олійник, прогностувальна – І. Азаров; організаційна – І. Беліков, В. Чапайкін).

Аналіз наукової літератури з проблеми нашого наукового дослідження показав, що, по-перше, вона недостатньо досліджена; по-друге, лідерська компетентність є важливою інтегрованою складовою професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу. Науковий інтерес до лідерства виник ще за сивої давнини. Взаємовідносини правителя та підданих привертали увагу багатьох поколінь філософів. У древній міфології вожді зазвичай наділялися божественними, надлюдськими здатностями. У процесі опису древніх війн Геродот, Плутарх і Светоній наголошували передусім про діяння великих полководців, вождів, а також підкреслювали їх надзвичайний розум, дух, сильну волю, провідні риси організаторів, здатних багато чого передбачати, вгадати, покликати людей на подвиг, зародити в них віру в перемогу.

Феномен лідерства має глибокі джерела з Давньої Греції. Відомий давньогрецький мислитель Сократ (близько 470–399 рр. до н.е.) першим обґрунтував ідею про те, що лідерство – це застосування людиною знань у конкретній ситуації. Іншими словами, лідер – це той, хто знає, як діяти і що робити в будь-якій обстановці. Відповідно тому, хто прагне керувати іншими людьми, необхідні ґрунтовна теоретична підготовка і практичний досвід. Але, як наголошував Сократ, знання – це ще не запорука лідерства. Деякі люди, які отримали професійну освіту і мають достатньо сформовані навички і вміння у своїй сфері діяльності, не завжди визнаються оточенням як лідери. Для цього треба мати щось більше.

Аналогами іншомовного слова «лідер» в українській мові можна вважати слова «поводир», «провідник», «ватажок», «керманіч». У процесі розв'язання проблеми лідерства вчені запропонували багато різних визначень цього поняття. У своїх визначеннях лідерства чимало авторів намагалося чітко сформулювати той особливий компонент, що його вносить сам лідер. Так, Р. Л. Дафт (Richard L. Daft) трактує лідерство як взаємовідносини між лідером і членами групи, які чинять вплив один на одного і спільно прагнуть реальних змін і досягнення результатів, що відбивають загальну мету (Дафт, 2006: 20).

Дж. Террі (J. Terry) вважає, що лідерство – це вплив на групи людей, що спонукає їх до досягнення спільної мети. Р. Танненбаум (Robert Tannenbaum), І. Вешлер (I. Weschler) і Ф. Масарік (F. Masaryk) визначають лідерство як міжособистісну взаємодію, яка виявляється в конкретній ситуації на основі комунікативного процесу і спрямована на досягнення мети (Tannenbaum, Weschler, Massarik, 1961)

Американський вчений Б. Балдер (B. Balder) висловлює думку, що лідерство – це «ярлик», який наклеюють на поведінку інших людей. Тут потрібна віра в те, що якість, яка визначається як лідерство, викликає певну поведінку (Дафт, 2006). Найзагальнішим визначенням лідерства є пояснення цього феномену як соціально-психологічного процесу в групі, побудованого на впливі особистого авторитету якоїсь людини на поведінку її членів. Лідерство можна назвати одним із унікальних феноменів політичного і суспільного життя, пов'язаних із здійсненням певною особою владних функцій. Воно є вкрай необхідним у будь-якому цивілізованому суспільстві і пронизує всі сфери його життєдіяльності.

За підрахунками Р. Дафта, існує понад 350 визначень лідерства (Дафт, 2006: 19). «У результаті, – зазначають К. Оуен, В. Ходжсон, Н. Газзард, – з'явилося безліч відповідей, кожна з яких була по-своєму правильною. Ці відповіді були найрізноманітнішими, розпочавши від твердження видатного ученого, політолога й письменника Улрсена Бенніса, який наголошував, що лідерство схоже на красу – йому складно дати визначення, але коли ви бачите його, то точно знаєте, що воно – перед вами, й закінчивши словами Кена Блангарда, ученого й письменника, який стверджує, що сенс лідерства – рухатися до чогось, ніж блукати безцільно» (Нестуля та ін., 2019: 9).

Отже, лідер – це насамперед індивідуальність як соціальна та професійна істота, яка здатна згуртовувати, об'єднувати інших заради досягнення

якоїсь спільної мети поведінки та діяльності. Роль лідера полягає в умінні повести інших за собою, забезпечувати існування таких зв'язків у системі між ними, які сприяли б вирішенню конкретних завдань у рамках спільної мети поведінки та діяльності.

Звернемось до аналізу наукової літератури в якій лідерство обґрунтовується з позиції компетентного підходу. Результати аналізу показують, що водночас спостерігаємо не завжди влучні змістовні та смислові кореляції між поняттями «компетентність», «компетенція» і «компетентнісний підхід» до освіти.

Об'єктивне усвідомлення компетентнісного підходу в освіті та методологічне обґрунтоване його використання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців безпосередньо залежить від розуміння сутності та змісту понять «компетентність», «компетенція» і «компетентнісний підхід», які для української педагогіки є відносно новими, і тому спостерігається різне їх тлумачення та розуміння суб'єктами освіти.

Аналіз та узагальнення науково-педагогічної літератури свідчить, що дослідники визначають різні аспекти поняття «компетентність». Немає одностайного підходу до його розуміння. Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає поінформованість, обізнаність, авторитетність (Пустовіт та ін., 2000: 282). Компетентний: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови (Новий тлумачний словник, 2006: 874).

Терещенко Т., яка досліджує особливості розвитку організаційної компетентності майбутніх магістрів, наголошує, що «Організаційна функція характеризує діяльність фахівця із соціальної роботи з точки зору соціального менеджменту, що полягає в структуруванні, плануванні, розподілі видів професійної діяльності та координації роботи з різними соціальними інститутами та представниками споріднених професій (Терещенко, 2017: 202).

Мойсеюк Н. вважає, що «компетентність – якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері» (Мойсеюк, 2007: 639). Вона наголошує, що до складу компетентності входять не абстрактні загальні та предметні вміння та навички, а конкретні життєві, які будуть необхідними людині будь-якого віку чи фаху.

Інші науковці, зокрема Н. Сидорчук, розуміє компетентність як складну інтегральну характеристику особистості, деталізують її через «здатність вирішувати проблеми і типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей» (Сидорчук, 2015: 80).

Багатоаспектно пропонують розглядати компетентність О. Антонова та Л. Маслак: гармонійне, інтегроване, системне поєднання знань, умінь і навичок, норм, емоційно-ціннісного ставлення та рефлексії, що складають мінімальну готовність особистості до вирішення практичних завдань (Антонова, Маслак, 2011: 101).

Не зовсім вдало трактує це поняття М. Головань, коли подає таке визначення: «компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності» (Головань, 2011: 29).

Так, В. Маслов характеризує компетентність як готовність викладача на професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань і кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів. Відповідно до цього, компетентність є поєднанням науково-теоретичних знань із практичною діяльністю конкретної людини, яке дає змогу постійно забезпечувати високий кінцевий результат (Маслов, 1997: 79). Він зазначає, що ознаками компетентності є наявність знань для успішної діяльності; розуміння цих знань для практики; набір операційних умінь, володіння алгоритмами вирішення задач; здатність творчо підходити до професійної діяльності (Маслов, 1997: 80).

Отже, всі вищевикладені трактування «хворіють» однією хворобою – достатньо примітивним розумінням змісту поняття «компетентність», коли його переважно зводять до когнітивного та діяльнісного аспектів, тобто такий підхід ні чим не відрізняється від знаннієвого підходу.

У зв'язку з цим нам імпонує підхід В. Ягупова, який трактує це поняття так: «компетентність» – це, підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та

суб'єктна) і готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) особи до певного виду діяльності як її суб'єкта (Ягупов, 2011: 32). У цьому визначенні спостерігаємо її комплексність, багатогранність, багатоаспектність і безумовно багатозначність, що дійсно так, оскільки існують різні види компетентності, але які практично мають типові компоненти.

Але тут зробимо кілька висновків:

по-перше, поняття «компетентність» охарактеризує якісний бік підготовленості конкретної особи як фахівця до обіймання певної посади, який набувається в процесі отримання професійної освіти та стосується конкретної особи як майбутнього суб'єкта професійної діяльності. Відповідно, її професійна освіта, як майбутнього суб'єкта професійної діяльності, має бути зкорельовано з його майбутніми компетенціями, оскільки тільки в такому випадку вона буде, з одного боку, мати компетентнісний характер, а з іншого – підготовлений, здатний і готовий до професійної діяльності;

по-друге, загальна професійна підготовленість фахівця, актуалізація його професійної компетентності у професійній діяльності та практична реалізація ним своїх компетенцій на конкретній посаді визначається поняттям «компетентний», що представляє якісний бік його професійної підготовленості, характеризує професіоналізм і майстерність на практиці, тобто таким чином ми наголошуємо на поведінково-діяльнісному аспекті компетентності фахівця.

Щодо поняття «лідерська компетентність» спостерігаємо, що науковці трактують його по-різному, а саме так: С. Нестуля як здатність реалізовувати цілі, завдання, функції та технології лідерського управління, набувати професійного досвіду та досвіду лідерства як певних соціальних стосунків між членами групи, бути лідером (Нестуля та ін., 2018: 137), В. Мараховська – як сукупність сформованих лідерських якостей (мотивів, знань, лідерських умінь і стійкої лідерської позиції) та практичного досвіду лідерства (Мараховська, 2009: 20). Отже, ці науковці достатньо вузько підходять до її визначення.

Хмизова О. визначає її як володіння комплексом характеристик, узгодження власних цінностей і потреб з цінностями і потребами інших людей, створювання умов для досягнення мети і наполегливий рух до неї, швидке та блискавичне реагування на зміни і на нові вимоги середовища (Хмизова, 2010: 14). Лідерська компетентність, на думку В. Гладкової, – це «прояв загальної та професійної культури, зміст професіоналізму

управління; інтегральна характеристика здатності кваліфіковано провадити лідерську діяльність, здатність до самоконтролю, наполегливості, самомотивування на діяльність, до чіткого формулювання бажаних результатів, до виховання нових лідерів» (Гладкова, 2017: 4). Ці науковці більш широко трактують це поняття. Але у них відсутнє системне її розуміння та сприйняття.

Лідерську компетентність В. Жигирь розуміє як ступінь здатності реалізовувати цілі, завдання, функції та технології лідерського управління; професійний досвід у межах конкретної посади – учителя, викладача, методиста, класного керівника тощо (Жигирь, 2015: 36).

Дослідник Є. Жарик лідерську компетентність пропонує обґрунтовувати крізь наявність знань, навичок та якостей, моделей поведінки, які сприяють об'єднанню підлеглих при виконанні завдань у процесі реалізації організаційних змін (Жарик, 2019: 14).

Отже, в цих визначеннях не спостерігаємо системності, контекстності, алгоритмічності, чіткості та термінологічної однозначності, хоча науковці слушно наголошують, що «...слід термін «лідерська компетентність» вживати тоді, коли є чітка алгоритмічна послідовність і гарантується одержання кінцевого позитивного результату».

Отже, поняття «лідерська компетентність» має бути однозначним, системним, вмотивованим, контекстним, поведінково-діялісним, точним і водночас мають бути відсутніми їх синоніми. Якщо при його визначенні важко зазначити одну ознаку, називають декілька ознак, достатніх для розкриття специфіки його обсягу і змісту. Результати нашого аналізу поняття «лідерська компетентність» показують, що, як правило, більшість науковців не дотримуються цього правила.

На думку О. Бойка, лідерська компетентність являє собою інтегральну характеристику професійної здатності та готовності кваліфіковано провадити лідерську діяльність відповідно до фахової кваліфікації на основі системи знань, навичок, вмінь і досвіду лідерської поведінки, емоційного інтелекту, комплексу сформованих лідерських цінностей, мотивів, еталонів, ставлень, якостей і корпоративної культури (Бойко, 2014: 15). Такий підхід вважаємо найбільш науково обґрунтованим і в своїх дослідженнях будемо на цього дослідника орієнтуватися.

Отже, на основі вищезазначеного, доходимо до висновку, що проблема формування лідерської компетентності набуває особливого значення в контексті підготовки майбутніх військових фахівців, що особливо яскраво проявляється в росій-

сько-українській війні. Наприклад, спостерігаємо за справжнім лідером – полковником В. Залужним і повну відсутність таких лідерів у російській армії. Рівень професійної підготовленості майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту має забезпечувати здатність вирішення ними складних, різнопланових і специфічних завдань. Військово-професійна діяльність сучасних офіцерів є дуже різноманітною. Цим пояснюється зростання вимог до моральних, психічних і професійних якостей майбутніх офіцерів як лідерів, які насамперед мають проявлятися в лідерській поведінці та діяльності.

Військовий лідер має володіти різноманітними як суб'єктивними, так і професійно важливими якостями – професійною суб'єктивністю, витривалістю, сміливістю, рішучістю, впевненістю, дисциплінованістю (особливо в бойових умовах), а також відповідальністю за своїх підлеглих.

Найбільш повно розкривають, на нашу думку, поняття «лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту» науковці О. Бойко, В. Ягупов, які номінують лідерську компетентність як інтегровану якість фахівця, яка включає до своєї структури такі елементи:

- підготовленість (теорія і практика);
- здатність (інтелектуальна, діяльнісна, суб'єктивна);
- готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) особи до певного виду діяльності (Бойко, 2021, Ягупов, 2019).

Військово-професійна компетентність майбутнього військового фахівця є основою для актуалізації професіоналізму як військового керівника, досягнення ним найвищого рівня власного професійного розвитку – професійної майстерності. З урахуванням наведених наукових підходів, *лідерську компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту* обґрунтовуємо як інтегральний результат і прояв їх військово-професійної підготовленості як військового професіонала – суб'єкта військово-професійної діяльності, що містить систему цінностей і мотивації лідерської поведінки та діяльності, теоретичних і практичних лідерських знань, сформованих лідерських навичок і вмінь, що є основою формування їх лідерських здатностей, які відповідають сучасним вимогам до військового професіонала, а також і сукупність професійно важливих лідерських якостей і досвід лідерської поведінки та діяльності в військово-професійному середовищі.

Ягупов В. обґрунтував провідний методологічний підхід до визначення компетентності будь-

якого фахівця – суб'єктно-діяльнісний, відповідно до якого він виокремлює такі мінімально необхідні компоненти професійної компетентності для будь-якого фахівця, у тому числі й безпосередньо для начальника фізичної підготовки та спорту військової частини. Зокрема, це такі:

- ціннісно-мотиваційний;
- інтелектуальний (когнітивний);
- діяльнісний (фаховий);
- індивідуально-психічний (професійно важливі лідерські якості);
- суб'єктивний (Ягупов, 2012: 132).

Отже, бути компетентним офіцером – фахівцем фізичної підготовки і спорту недостатньо фундаментальної теоретичної і практичної підготовленості, а необхідно бути активною і творчою особою – суб'єктом військово-професійної діяльності, професійно та психологічно готовим і здатним застосовувати набуті знання, сформовані навички та вміння у військовій сфері та у сфері фізичної культури і спорту, що інтегровано проявляється в його лідерській поведінці та діяльності.

Висновки. Аналіз, узагальнення та систематизація наукової літератури щодо проблеми формування лідерської компетентності майбутніх фахівців дозволили визначити, що лідерами не народжуються, а лідерами стають. Становлення лідера – це певний складний процес, в якому в особистості формується лідерська поведінка. Система вищої освіти повинна мати відповідні умови не лише для формування та задоволення пізнавальних і духовних потреб, формуванню та розвитку здатностей і здійснення самоосвіти майбутніх офіцерів, але й для формування у них лідерської компетентності як важливої передумови їх професійної самоактуалізації в військах.

З'ясовано, що лідерська компетентність майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту представляє собою інтегровану складову його професійної компетентності, як інтегральний результат і прояв їх військово-професійної підготовленості як військового професіонала – суб'єкта військово-професійної діяльності, що містить систему цінностей і мотивації лідерської поведінки та діяльності, теоретичних і практичних лідерських знань, сформованих лідерських навичок і вмінь, що є основою формування їх лідерських здатностей, які відповідають сучасним вимогам до військового професіонала, а також і сукупність професійно важливих лідерських якостей і досвід лідерської поведінки та діяльності в військово-професійному середовищі.

Встановлено, що проблема формування лідерської компетентності в майбутніх офіцерів –

фахівців фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки опрацьовано науковцями недостатньо та потребує подальших наукових досліджень і тому залишається актуальною.

Перспективні напрями подальших наукових пошуків: з'ясування сутності, обґрунтування структури і змісту лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Сутність і структура інноваційної компетентності педагога загальноосвітнього навчального закладу. *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир, 2011. С. 81–109.
2. Бойко О. В. Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України : монографія. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2014. 544 с.
3. Бойко О. В. Теоретичні та методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки. Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2021. 827 с.
4. Гладкова В. М. Акмеологічна компетентність менеджера-лідера освітнього закладу. URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24033/1/Gladkova_F.pdf (дата звернення: 08.02.2023)
5. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8. С. 224–234.
6. Дафт Р. Л. Уроки лідерства ; пер. с англ. А. В. Козлова; под ред. проф. И. В. Андреевой. М. : Эксмо, 2006. 480 с.
7. Жарик Е. А. Формирование и развитие лидерских компетенций персонала предприятия: автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04. Запорожье, 2019. 23 с.
8. Жигірь В. Сутність і зміст лідерської компетентності майбутнього менеджера освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2015. № 130. С. 34–37.
9. Ложкин Г., Зубанова Н. Лідерство: история и современность. *Персонал*. 2001. № 2. С. 45–49.
10. Мараховська Н. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх вчителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2009. 20 с.
11. Маслов В. І. Принципи менеджменту в установах освіти. *Освіта і управління*. 1997. № 1. С. 77–81.
12. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. К., 2007. 656 с.
13. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н. В. Основи лідерства: електронний посібник для самостійної роботи студентів. Полтава : ПУЕТ, 2018. 241 с. https://dut.edu.ua/uploads/1_2161_63367800.pdf (дата звернення: 08.02.2023)
14. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах / редкол.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. К. : Вид-во «АКОНІТ», 2006. Т. 1. 926 с.
15. Свистун В. І. Полікультурна компетентність військовослужбовця як суб'єкта діяльності з підтримання міжнародного миру і безпеки. *Проблеми освіти*. 2019. Вип.92. С. 154–158.
16. Сидорчук Н. Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. 2015. Спецвипуск. С. 78–81.
17. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
18. Терещенко Т. С. Особливості розвитку організаційної компетентності майбутніх магістрів соціальної роботи. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2017. № 267. С. 201–204. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2017_267_35. (дата звернення: 26.01.2023).
19. Хмизова О. В. Формування лідерської позиції у молодших школярів у позаурочній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2010. 21 с.
20. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти. *Креативна педагогіка*. 2011. Вип. 4. С. 28–34.
21. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців у системі професійно-технічної освіти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. пр. : в 5 т. К. : Педагогічна думка, 2012. Т. 4 : Професійна освіта і освіта дорослих. С. 124–134.
22. Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. *Проблеми освіти*. 2019. № 91. С. 325–331.
23. Tannenbaum R., Weschler I., Massarik F. Leadership and Organization : A Behavioural Science Approach. London, United Kingdom : Taylor & Francis Ltd. 1961. 472 p.

REFERENCES

1. Antonova O. Ye., Maslak L. P. Sutnist i struktura innovatsiinoi kompetentnosti pedahoha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu. [The essence and structure of innovative competence of a teacher of a general educational institute] Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid : monohrafiia / za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr, 2011. S. 81–109 [in Ukrainian].
2. Boiko O. V. Teoretyko-metodychni problemy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy [Theoretical and methodical problems of forming the leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine] : monohrafiia. Dnipropetrovsk : IMA-pres, 2014. 544 s. [in Ukrainian].

3. Boiko O. V. Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannya liderskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy u protsesi profesiinoi pidhotovky [Theoretical and methodical foundations of the formation of leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine in the process of professional training]. Dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy. Kyiv, 2021. 827 s. [in Ukrainian].
4. Hladkova V. M. Akmeolohichna kompetentnist menedzhera-lidera osvitho zakladu [Acmeological competence of the manager-leader of the educational institute]. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24033/1/Gladkova_F.pdf (data zvernennia: 08.02.2023) [in Ukrainian].
5. Holovan M. S. Kompetentsiia ta kompetentnist: porivnialnyi analiz poniat [Competency and competence: comparative analysis of concepts]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2011. № 8. S. 224–234 [in Ukrainian].
6. Daft R. L. Uroky lyderstva [Leadership lessons] ; per. s anhl. A. V. Kozlova; pod red. prof. Y. V. Andreevoi. M. : Eksmo, 2006. 480 s. [in russian].
7. Zharyk E. A. Formyrovanye y razvytye lyderskykh kompetensyi personala predpriyatiya [Formation and development of leadership competencies of the company's personnel]: avtoref. dys. ... kand. ekonom. nauk: 08.00.04. Zaporozhe, 2019. 23 s. [in Ukrainian].
8. Zhyhir V. Sutnist i zmist liderskoi kompetentnosti maibutnoho menedzhera osvity [The essence and content of the leadership competence of the future manager of education]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu. 2015. № 130. S. 34–37 [in Ukrainian].
9. Lozhkyn H., Zubanova N. Lyderstvo: ystoriya y sovremennost [Leadership: history and modernity]. Personal. 2001. № 2. S. 45–49 [in russian].
10. Marakhovska N. V. Pedagogichni umovy formuvannya lyderskykh yakosti maibutnikh vchyteliv u protsesi navchannia dystsyplin humanitarnoho tsyklu [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities of future teachers in the process of teaching the disciplines of the humanitarian cycle]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kharkiv, 2009. 20 s. [in Ukrainian].
11. Maslov V. I. Pryntsyipy menedzhmentu v ustanovakh osvity [Principles of management in educational institutes]. Osvita i upravlinnia. 1997. № 1. S. 77–81 [in Ukrainian].
12. Moÿseiuk N. Ye. Pedagogika [Pedagogy]. K., 2007. 656 s. [in Ukrainian].
13. Nestulia O. O., Nestulia S. I., Kononets N. V. Osnovy liderstva: elektronnyi posibnyk dlia samostiinoi roboty studentiv [Fundamentals of leadership: an electronic manual for independent work of students]. Poltava : PUET, 2018. 241 s. https://dut.edu.ua/uploads/l_2161_63367800.pdf (data zvernennia: 08.02.2023) [in Ukrainian].
14. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] : u trokh tomakh / redkol.: V. V. Yarenenko, O. M. Slipushko. K. : Vyd-vo «AKONIT», 2006. T. 1. 926 s. [in Ukrainian].
15. Svystun V. I. Polikulturna kompetentnist viiskovosluzhbovtsia yak subiekta diialnosti z pidtrymattia mizhnarodnoho myru i bezpeky [Multicultural competence of a military serviceman as a subject of activities to maintain international peace and security]. Problemy osvity. 2019. Vyp. 92. S. 154–158 [in Ukrainian].
16. Sydorhuk N. H. Porivnialnyi analiz poniat «kompetentsiia» ta «kompetentnist» yak skladnykh psykholoho-pedahohichnykh fenomeniv [Comparative analysis of the concepts of “competency” and “competence” as complex psychological and pedagogical phenomena]. Problemy osvity: zbirnyk naukovykh prats. 2015. Spetsvypusk. S. 78–81 [in Ukrainian].
17. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign language words]: 23 000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen / uklad. L. O. Pustovit ta in. Kyiv : Dovira, 2000. 1018 s. [in Ukrainian].
18. Tereshchenko T. S. Osoblyvosti rozvytku orhanizatsiinoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv sotsialnoi roboty [Features of the development of organizational competence of future masters of social work]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. 2017. № 267. S. 201–204. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2017_267_35. (data zvernennia: 26.01.2023). [in Ukrainian].
19. Khmyzova O. V. Formuvannya liderskoi pozytsii u molodshykh shkolariv u pozaurochnii diialnosti [Formation of a leadership position in younger schoolchildren in extracurricular activities]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. K., 2010. 21 s. [in Ukrainian].
20. Yahupov V. V. Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv u systemi profesiino-tekhnichnoi osvity [A competent approach to professional training of future specialists in the system of professional and technical education]. Kreatyvna pedagogika. 2011. Vyp. 4. S. 28–34 [in Ukrainian].
21. Yahupov V. V. Kompetentnisnyi pidkhid u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv u systemi profesiino-tekhnichnoi osvity [A competent approach in the professional training of specialists in the system of professional and technical education]. Pedagogichna i psykholohichna nauky v Ukraini : zb. nauk. pr. : v 5 t. K. : Pedagogichna dumka, 2012. T. 4 : Profesiina osvita i osvita doroslykh. S. 124–134 [in Ukrainian].
22. Yahupov V. V. Metodolohichni osnovy kompetentnisnoho pidkhodu do profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu [Methodological foundations of the competence approach to the professional training of reserve officers]. Problemy osvity. 2019. № 91. S. 325–331 [in Ukrainian].
23. Tannenbaum R., Weschler I., Massarik F. Leadership and Organization : A Behavioural Science Approach. London, United Kingdom : Taylor & Francis Ltd. 1961. 472 p.